

In 2004 werden in het kader van het BMP-onderzoek 26 territoria van de Koekoek in Meijndel vastgesteld. Middels een correctie voor dubbeltellingen kwam de schatting van het werkelijke aantal territoria uit op 13. Volgens Hellebrekers lag het werkelijke aantal territoria nog lager. Door uit te gaan van het aantal waardvogelterritoria (na correctie voor dubbeltellingen) berekende hij een maximum van 9 koekoekwijfjes in 2004 in Meijndel (Hellebrekers 2006).

In 2005 bracht de correctie voor dubbeltellingen het aantal van 24 BMP-territoria terug tot een geschat aantal van 14 werkelijke territoria. Uitgaande van de door Hellebrekers voorgestelde methode zouden ook in 2005 maximaal 9 koekoekwijfjes in de onderzochte kavels actief zijn geweest. De vraag rijst of de BMP-methode, na correctie voor dubbeltellingen, inderdaad het aantal koekoekterritoria overschat.

Onderzoek heeft uitgewezen dat de Koekoek in de Nederlandse duinen parasiteert op 10 tot 15 soorten waardvogels. Bij koekoekwijfjes is sprake van specialisatie. Er zijn bijvoorbeeld koekoekwijfjes, die hun eieren vrijwel uitsluitend in nesten van de Heggenmus leggen. Andere koekoekwijfjes zijn gespecialiseerd op de Kleine Karekiet, maar leggen ook eieren in nesten van Rietzanger of Bosrietzanger. In totaal gaat het in Meijndel om vijf zogenaamde koekoekstammen, gespecialiseerd in broedparasitisme van (1) Boom- en Graspieper, (2) Heggenmus, (3) Gekraagde Roodstaart en Roodborsttapuit, (4) Tapuit en (5) Rietzanger, Kleine Karekiet en Bosrietzanger.

Volgens Hellebrekers wordt van de nesten van Heggenmus, Gekraagde roodstaart en Roodborsttapuit in de duinen hoogstens 10% door de Koekoek geparasiteerd. Van de nesten van de overige waardvogels in de duinen hoogstens 15%. Rekening houdend met mogelijke vervolglegels is soms voor de Koekoek meer dan één nest per waardvogelpaar beschikbaar. Dit zou in de duinen alleen het geval zijn bij Gekraagde roodstaart, Roodborsttapuit en Tapuit. Voor het aantal beschikbare nesten van deze soorten gaat Hellebrekers uit van een factor 1,4 maal het aantal broedparen. Aldus kan, gegeven het aantal broedgevallen van de mogelijke waardvogels, berekend worden hoeveel nesten door de Koekoek maximaal zijn geparasiteerd.

Tegenover het aantal geparasiteerde nesten staat het aantal koekoekwijfjes dat daarvoor verantwoordelijk is. Dit is afhankelijk van het aantal eieren, dat een koekoekwijfje gemiddeld in een seizoen legt. Op basis van divers onderzoek gaat Hellebrekers ervan uit dat een koekoekwijfje, gespecialiseerd op Kleine karekiet en verwanten, gemiddeld twaalf eieren legt per seizoen. Koekoekwijfjes, gespecialiseerd op de overige waardvogels, zouden gemiddeld tien eieren leggen per seizoen. Aldus kan het maximale aantal koekoekwijfjes worden berekend, dat in een bepaald gebied actief is.

Ter verduidelijking nemen we als voorbeeld de Heggenmus en de op deze waardvogel gespecialiseerde koekoekstam. In 2005 zijn in de geïnventariseerde kavels in Meijndel, na correctie voor dubbeltellingen, 343 territoria van deze waardvogel vastgesteld. Bij 343 beschikbare nesten en een bezettingspercentage van 10% kunnen 34 nesten geparasiteerd zijn. Indien vervolgens elk koekoekwijfje tien eieren legt, was er in het inventarisatiegebied hoogstens plaats voor drie koekoekwijfjes, die zijn gespecialiseerd op de Heggenmus.

Voor ieder jaar uit de periode 1986 tot en met 2005 zijn de BMP-aantallen van Koekoek en waardvogels in Meijndel gecorrigeerd voor dubbeltellingen. Omdat in Meijndel ieder jaar ten opzichte van het voorgaande jaar een andere combinatie van kavels geteld wordt, zijn de uitkomsten

voor de verschillende jaren niet goed vergelijkbaar. Die vergelijkbaarheid kan verbeterd worden door de uitkomsten te corrigeren voor de verschillen in geïnventariseerde oppervlakte per jaar, waarbij als basis de in 2005 geïnventariseerde oppervlakte van 1274 hectare is genomen (tabel 2). Bijvoorbeeld in 1986 is in totaal 907 hectare geïnventariseerd. De voor dubbeltellingen gecorrigeerde aantallen in 1986 zijn daarom vermenigvuldigd met een factor $1274/907$.

Al met al kunnen de volgende conclusies getrokken worden:

1. In de periode 1986 tot en met 2005 is het aantal broedgevallen van de Koekoek in Meijndel afgenomen met ongeveer 60%.
2. Deze afname kan voor tweederde verklaard worden uit de afname van de waardvogels.
3. In dezelfde periode is het maximale aantal koekoekwijfjes afgenomen met 40%, afgeleid uit het verloop van het broedbestand aan waardvogels.
4. Het werkelijke aantal jaarlijkse broedgevallen van de Koekoek in Meijndel is uiterst onzeker. De meest aannemelijke schatting komt uit op tweederde van het aantal BMP-territoria (na correctie voor dubbeltellingen). Daarmee is de dichtheid aan koekoekterritoria in de periode 1986 tot en met 2005 afgenomen van 2,0 tot 0,7 per 100 hectare.

Literatuur

Hellebrekers AW, 2004. Heeft de Koekoek overlevingskansen? Datawyse Boekproducties, Maastricht.

Hellebrekers AW, 2006. Het inventariseren van koekoeken. Holland's Duinen 48: 65.

Hooijmans F, 2005. Een schatting van de werkelijke broedvogelaantallen in Meijndel in 2004. Holland's Duinen 47: 51-56.

Hustings MFH, RGM Kwak, PFM Opdam en MJSM Reijnen, 1985. Vogelinventarisatie: achtergronden, richtlijnen en verslaglegging. Pudoc, Wageningen.

Oppentocht JP, 2005. Broedvogelmonitoring Meijndel 2004. Holland's Duinen 47: 37-48.

Van Dijk AJ, 2004. Handleiding Broedvogel Monitoring Project (Broedvogelinventarisatie in proefvlakken). SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.